Азаров Юрій Іванович,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах перебудови діяльності правоохоронних органів та формування правової держави, подальшого удосконалення потребує процесуальний порядок використання слідчим спеціальних знань, зокрема шляхом призначення судової експертизи. В процесі пізнання механізму вчинення кримінального правопорушення висновки експертів, що є процесуальним джерелом доказів, сприяють отриманню науково обґрунтованої інформації.

У своєму розвитку судова експертиза, як домінуюча і найбільш ефективна форма залучення спеціальних знань у кримінальне провадження, створила певний плацдарм для удосконалення процесуального законодавства в цілому та висновку експерта, як процесуального джерела доказів, зокрема.

Попри значне впровадження в слідчу практику досягнень науки і техніки, у тому числі й при призначенні та проведенні судових експертиз, мають місце окремі випадки сталого комунікативного дисонансу між учасниками кримінального провадження. Означене обумовлено, на нашу думку, наявністю альтернативних за тлумаченням категорій, таких як «висновок експерта», «доказ», «процесуальне джерело доказів», «судова експертиза», «спеціальні знання», «висновок експертного дослідження» тощо.

Чинний КПК України створив реальні умови для реалізації принципу змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, що має сприяти виконанню завдань кримінального провадження.

Водночас, основоположні засади судово-експертної діяльності, зокрема її організація, правовий статус судового експерта, функціонування державних спеціалізованих установ та відомчих експертних служб тощо, визначаються ЗУ «Про судову експертизу», іншими законодавчими актами, відомчими нормативно- правовими документами. Зокрема, Інструкцією про призначення та проведення експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою наказом Мінюсту України 08.10.1998 № 53/5 у редакції наказу від 26.12.2012 № 1950/5 із змінами, внесеними згідно з наказом від 27.07.2015 № 1350/5; Інструкцією про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, затвердженою наказом Міністерства юстиції України 12.12.2011 № 3505/5 у редакції наказу від 07.09.2015 № 1659/5; Інструкцією про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для

участі в проведенні огляду місця події, затвердженою наказом МВС України 03.11.2015 № 1339; Положенням про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затвердженим наказом МВС України 03.11.2015 № 1343.

Аналіз окремих положень, що містяться у зазначених вище джерелах, та процесуальна регламентація залучення спеціальних знань шляхом призначення й проведення експертизи у кримінальному провадженні, потребують вирішення окремих питань, з поміж яких є такі:

Слід закріпити та регламентувати у КПК України проведення судових експертиз за процесуальними ознаками, а саме - «первинної», «додаткової» «повторної», «комісійної», «комплексної». Наприклад, наразі можливість призначення «повторної судової експертизи» визначена ЗУ «Про судову експертизу» як гарантія незалежності судового експерта та правильності його висновку (ч. 6 ст.4).

Доцільно ініціювати внесення до КПК України певних змін і доповнень у частині, що стосується окремих питань призначення та проведення експертизи, а саме:

Оскільки в Конституції України (п.4 статті 92) застосовується термін «судова експертиза», правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності регламентуються Законом України «Про судову експертизу», слід термін «експертиза» замінити терміном «судова експертиза», а термін «експерт» - терміном «судовий експерт». З огляду на зазначене, вважаємо за доцільне документ, який складається за результатами проведення судової експертизи, визначити як «висновок судового експерта». Відповідно необхідно внести зміни й до ч.2 ст.84 КПК, та термін «висновки експертів» замінити терміном «висновки судових експертів». Означене обумовлює необхідність внесення змін й до ст. 101 КПК - «Висновок експерта» на термін «Висновок судового експерта» та до ст. 102 КПК - «Зміст висновку експерта» на термін «Зміст висновку судового експерта». Відповідні зміни мають бути внесені й до ст.ст. 242, 243 та 244 КПК.

Вважаємо за необхідне закріпити в КПК України такі поняття як «первинна судова експертиза», «додаткова судова експертиза», «повторна судова експертиза», «комісійна судова експертиза», «комплексна судова експертиза». Законодавче визначення та розкриття змісту судових експертиз за процесуальною ознакою сприятиме конкретизації та сприйняттю їх результатів з точки зору допустимості доказів.

Беручи до уваги, що за чинним законодавством залучити експертів у кримінальне провадження має право сторона захисту на договірних умовах (ст. 243 КПК України), то потребує законодавчого врегулювання й визначення змісту «висновок експертного дослідження», як результат застосування спеціальних знань. Такий підхід сприятиме оцінці правового статусу власне «висновку експертного дослідження» з точки зору допустимості його використання у процесі доказування.

Враховуючи, що згідно зі ст. 4 ЗУ «Про судову експертизу», однією з гарантій незалежності судового експерта та правильності його висновку є кримінальна відповідальність судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, потребує процесуального вдосконалення та конкретизації процедура ознайомлення цього суб'єкта кримінального провадження з відповідними положеннями ст.ст. 384, 385 Кримінального кодексу України.

Шляхи вдосконалення процесуальної регламентації експертної діяльності потребують внесення змін до законодавства, виваженого вирішення низки інших питань організаційного, фінансового й кадрового характеру.

Вирішення ж окремих, окреслених вище проблем, сприятиме розвитку як судово-експертної діяльності, так і створить передумови належного використання спеціальних знань у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 2 / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Домін та ін.; - Х.: Право, 2012. - 664 с.

2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (Відп. ред. С.С. Яценко: - К.: А.С.К., 2002. - 936 с. - (Економіка. Фінанси. Право).

3. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 4652-VI (4652-17) від 13.04.2014, ВВР, 2013, №21, ст.208; № 4711-VI (4711-17) від 17.05.2012, ВВР, 2013, №14, ст.89; № 213-УШ (213-19) від 02.03.2015, ВВР, 2015, №22, ст.145; № 580-(580-19) від 02.07.2015, ВВР, 2015, №40-41, ст.379; № 911-ШІ (911-19) від 24.12.2015).

4. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5).

5. Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, затверджена наказом Міністерства юстиції України 12.12.2011 № 3505/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 07.09.2015 № 1659/5).

6. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України 03.11.2015 № 1343.